

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشکده علوم ریاضی

گروه ریاضی

(گرایش محض)

عنوان :

کوهمولوژی روی گروه های موضعی توپولوژیک

از:

آرزو حسینی

استاد راهنما:

دکتر حسین سهله

بهمن ماه ۱۳۹۱

رسیدن، به دانش است و به کردار نیک...

و بی دانش به کردار نیک هم نتوان رسید، که نیکی را بیشتر باید شناختن، آنگاه بجای آوردن. پس دانش به همه حال می باید تا به رسگاری توان رسیدن. و چون دانش راه آمد، به بهترین چیزی که آدمی را تواند بودن. و در اول آفرینش حاصل نیست و بعضی از آن بی رنج و اندیشه حاصل شود، پس هر آینه مهمتر چیزی باشد که در حاصل کردنش عمر گذرانند، لیکن برخی هست که بی اندیشه حاصل آید و بعضی را ناچار به اندیشه حاجت بود، و آنچه به اندیشه حاصل شود دانسته ای خواهد که در اندیشه کنند تا این نادانسته بدان اندیشه که در آن دانسته کنند دانسته شود، و از هر دانسته هر نادانسته را نتوان شناخت، بلکه هر نادانسته را به دانسته ای که در خور او بود نتوان شناخت.

پس دانش ناگزیر آمد بر جوینده ای رسگاری.^۱

تقدیم به آنکس که بداند و بداند که بداند

و آنکس که نداند و بداند که نداند و نخواهد که بداند

سپاس گزارى...

ستایش و سپاس اولاً و بالذات مخصوص خداوندی است که تفکر را فطرتاً در وجود آدمی نهاد. در آغاز وظیفه‌ی خود می‌دانم از راهنمایی‌ها و زحمات آقای دکتر حسین سهله در به ثمر رسیدن این پایان‌نامه قدردانی نمایم.

همچنین از آقایان دکتر تومانیان، دکتر انصاری و دکتر عباس سهله به خاطر نظرات سازنده ایشان برای ارائه هر چه بهتر این پایان‌نامه و نیز از خانم دکتر آیت‌ا... زاده شیرازی و تمامی اساتیدی که بر پیشرفت علمی اینجانب تأثیرگذار بودند سپاسگزارم.

و بوسه می‌زنم بر دستان پدر و مادر خویش.

چکیده:

کوهمولوژی روی گروه موضعی توپولوژیک

آرزو حسینی

در این رساله، ابتدا گروه های موضعی توپولوژیک را تعریف نموده و خواصی از آن را شناسایی و قضیه های مرتبط با آن را ثابت می کنیم. سپس با استفاده از توپولوژی انتقال، یک زیرگروه موضعی توپولوژیک از یک گروه را به کل آن گروه گسترش داده و آن را تبدیل به یک گروه توپولوژیک می کنیم. در حالت کلی، ثابت می کنیم که یک گروه موضعی توپولوژیک با خاصیت شرکت پذیری کلی قابل گسترش به یک گروه توپولوژیک است. در ادامه توسیع موضعی از گروه های موضعی توپولوژیک را معرفی کرده و ثابت می کنیم مجموعه رده هم ارزی از این توسیع ها، روی گروه موضعی توپولوژیک یک گروه آبلی است. در آخر با معرفی کوهمولوژی گروه های موضعی توپولوژیک، نشان می دهیم که مجموعه کلاس های هم ارزی از این توسیع ها تناظر یک به یک با دومین مرتبه کوهمولوژی گروه های موضعی توپولوژیک دارد.

کلید واژه:

گروه های موضعی توپولوژیک، کوهمولوژی گروه موضعی توپولوژیک، توسیع موضعی روی گروه های موضعی توپولوژیک، همریختی موضعی، همریختی قوی، شرکت پذیر کلی.

فهرست مطالب

ب	تقدیر
ث	پیشگفتار
ج	فهرست علائم اختصاری
چ	چکیده فارسی
۱	مقدمه
۴	۱ پیش نیازها
۵	۱-۱ فضای توپولوژیک
۷	۲-۱ گروه های توپولوژیک
۹	۳-۱ گروه کوهمولوژی
۱۲	۴-۱ توسعه گروه های توپولوژیک
۱۴	۲ پیش مقدمه روی گروه های موضعی توپولوژیک
۱۵	۱-۲ گروه های موضعی
۲۰	۲-۲ گروه های موضعی توپولوژیک
۲۹	۱-۲-۲ بعضی از خواص گروه های موضعی توپولوژیک
۳۵	۲-۲-۲ قضایای اصلی در گروه های موضعی توپولوژیک
۴۲	۳ گسترش یک گروه موضعی به یک گروه توپولوژیک
۴۳	۱-۳ گروه توپولوژیک مونودرم از یک گروه موضعی توپولوژیک
۴۶	۲-۳ گسترش توپولوژیک
۴۸	۳-۳ گسترش یک گروه موضعی توپولوژیک
۵۷	۴ مجموعه توسعه های گروه موضعی توپولوژیک، یک گروه آبلی است
۵۸	۱-۴ توسعه گروه های موضعی توپولوژیک
۶۰	۲-۴ مجموعه توسعه های گروه موضعی توپولوژیک یک گروه آبلی است

۵	تناظر یک به یک بین توسیع گروه های موضعی توپولوژیک و کوهمولوژی مرتبه دوم گروه های موضعی توپولوژیک
۷۳	۱-۵ کوهمولوژی گروه های موضعی توپولوژیک
۷۴	۲-۵ توسیع گروه موضعی توپولوژیک با برش موضعی پیوسته
۷۶	
۸۳	واژه نامه فارسی به انگلیسی
۸۵	واژه نامه انگلیسی به فارسی
۸۷	مراجع

فهرست علائم اختصاری

$\mathbb{R}$	اعداد حقیقی
$\mathbb{N}$	اعداد طبیعی
$\mathbb{Z}$	اعداد صحیح
$\leq$	زیرگروه (زیرگروه موضعی)
$\triangleleft$	نرمال
$\sim$	هم ارزی
$\cong$	یکریختی
$\prod$	حاصلضرب
$\times$	نیم ضرب
$\forall$	هر چه باشد
F°	درون مجموعه F
$int F$	درون مجموعه F
$cl F$	بستار F
$\bar{F}$	بستار F
$D = \{(x, y) : x, y \in X, x * y \in X\}$	مجموعه عناصر قابل ضرب روی گروه موضعی
$\varphi : D \rightarrow X$	φ تابع پیوسته تعریف شده روی D
$\langle . \rangle$	تولید کردن

پیشگفتار:

در فصل ۱ ابتدا تعاریف مقدماتی فضای توپولوژیک، گروه توپولوژیک و توسیع گروه های توپولوژیک و همچنین کوهمولوژی گروه های توپولوژیک بیان شده است. این مباحث از [۱۴]، [۱۹، ۳۲] و [۱۶، ۲۰] آورده شده اند.

در فصل ۲، گروه موضعی جبری و خواص و قضایایی از آن عنوان شده و سپس در ادامه گروه موضعی توپولوژیک معرفی شده و ویژگی هایی از آن و قضایای اساسی در آن ثابت گردیده است [۲۲].

در فصل دوم، پیش نیازهای کار اصلی را اثبات کردیم و در فصل های بعد گروه موضعی توپولوژیک را به گروه توپولوژیک گسترش می دهیم. این گسترش را ساختیم برای این سوال که آیا می توان از روی کوهمولوژی گروه توپولوژیک گسترش یافته از یک گروه موضعی توپولوژیک به کوهمولوژی گروه موضعی توپولوژیک پایه و بالعکس دست یافت؟ به همین منظور کوهمولوژی و توسیع گروه های موضعی توپولوژیک و بعلاوه رابطه بین آنها را معرفی کردیم تا ابزار لازم برای ادامه کار را فراهم کنیم. در این رساله بدلیل گستردگی موضوع و کوتاهی زمان دوره، تنها به پایه های اولیه سوال پرداختیم.

فصل ۳، در بخش اول ما زیر گروه موضعی توپولوژیک از یک گروه را با استفاده از توپولوژی انتقال به کل گروه گسترش داده و آن تبدیل به یک گروه توپولوژیک می شود [۲۳]. در همین فصل در بخش بعد ثابت می کنیم که هر گروه موضعی توپولوژیک با خاصیت شرکت پذیری کلی (Global associative) قابل گسترش به یک گروه توپولوژیک خواهد بود [۲۴].

در فصل ۴، در بخش نخست، توسیع های گروه های موضعی توپولوژیک معرفی کرده، سپس نشان می دهیم مجموعه رده های هم ارزی از توسیع های گروه های موضعی توپولوژیک، یک گروه آبدلی است [۲۵].

فصل ۵، ثابت می کنیم که این رده های هم ارزی از توسیع های گروه های موضعی توپولوژیک تناظر یک به یک با دومین مرتبه از کوهمولوژی از گروه های موضعی توپولوژیک دارد [۲۶].

مقدمه

کارتان [۲] در سال ۱۹۳۶ گروه لی موضعی را تعریف کرده است. او نشان داده، در هر گروه لی موضعی، یک همسایگی حول همانی وجود دارد به طوری که همیومورفیک با یک همسایگی حول همانی از یک گروه لی می‌باشد. از طرفی پنتراگین^۳، گروه لی موضعی را بعنوان پایه ی گروه های لی بیان کرده است [۱۹]. اولور^۴ سعی کرده، گروه لی موضعی با خاصیت شرکت پذیری کلی را به گروه لی گسترش دهد [۱۷] و اخیراً گلدبرینگ^۵ پنجمین مسئله هیلبرت را برای گروه لی موضعی با روش آنالیز ناستاندارد اثبات کرده است [۷]. بعضی از خواص روی گروه لی موضعی توسط ژاکوبی^۶ و اسمیت^۷ مورد بررسی قرار گرفته اند [۲۸، ۲۹]. بعنوان مثال، اگر X یک گروه موضعی توپولوژیک و موضعا فشرده باشد بدون زیر گروه کوچک آن گاه X یک گروه موضعی لی است [۱۰].

اگر X یک فضای گروه لی موضعی و موضعا فشرده متریک پذیر از بعد متناهی باشد آن گاه X به طور موضعی ایزومورفیسیم با ضرب مستقیم یک گروه کلا ناهمبند^۸ و یک گروه لی است [۱۰]. اگر A و B گروه های لی موضعی و A باز باشد آن گاه AB باز است [۲۷، ۲۸، ۲۹]. گروه های موضعی توپولوژیک (یا گروه های توپولوژیک موضعی)، گروه های لی موضعی بدون خاصیت منیفلدی هستند بدین معنی که عمل بسته بودن گروه و وارون برای عناصری که بقدر کافی نزدیک به همانی باشند تعریف شده است.

در این رساله فضای X یک گروه موضعی توپولوژیک می‌باشد، که تمام شرایط یک گروه توپولوژیک را دارد به غیر از خاصیت بسته بودن برای بعضی عناصر. پس در یک گروه موضعی توپولوژیک تمام عناصر روی هم عمل نمی‌کنند و همچنین خاصیت شرکت پذیری را برای عناصر قابل عمل روی هم، تا سه عنصر داریم.

در این رساله بعضی از ویژگی های گروه های موضعی توپولوژیک بررسی شده و قضیه های اساسی ثابت می‌شود. شارما [۲۱]^۹ نشان داده، که هر توپولوژی که مرکز یک گروه را به یک گروه توپولوژیک تبدیل کند قابل گسترش به تمام آن گروه است و آن را تبدیل به یک گروه توپولوژیک می‌کند. همچنین کلارک و دولی [۴]^{۱۰}

^۲É. Cartan

^۳S. Pontryagin

^۴J. Olver

^۵I. Goldbring

^۶R. Jacoby

^۷P.A. Smith

^۸totally disconnected

^۹P.L. Sharma

^{۱۰}B. Clark, M. Dooley

توانسته اند در سال ۱۹۸۵، ثابت کنند: اگر یک گروه شامل زیرگروه توپولوژیک باشد، توپولوژی آن قابل گسترش به گروه مورد نظر است و آن یک گروه توپولوژیک خواهد بود.

یکی از اهداف این رساله گسترش گروه موضعی توپولوژیک به یک گروه توپولوژیک است. با قرار دادن خاصیت هایی روی گروه موضعی توپولوژیک توانسته ایم آن را گسترش دهیم.

یکی از این روش ها کمک گرفتن از روش شارما و کلارک می باشد. اگر در مرکز یک گروه، گروه موضعی توپولوژیک داشته باشیم، توپولوژی آنرا به گروه گسترش می دهیم و تبدیل به یک گروه توپولوژیک خواهد شد.

توجه داشته باشیم که هر گروه لی موضعی قابل نشان دادن در یک گروه لی نمی باشد [۱۷]. مثالهایی آورده شده که هر گروه موضعی توپولوژیک نیز قابل نشان دادن در یک گروه توپولوژیک نیست.

ثابت می کنیم اگر خاصیت شرکت پذیری کلی (Global associative) را برای عناصر قابل عمل روی هم در گروه موضعی توپولوژیک داشته باشیم، آن گاه گروه موضعی توپولوژیک قابل گسترش به یک گروه توپولوژیک است.

اگر G و H دو گروه توپولوژیک باشند و H آبلی. آن گاه توسیع H توسط G عبارت است از دنباله دقیق کوتاه:

$$\varepsilon : 1 \longrightarrow H \xrightarrow{\iota} E \xrightarrow{\pi} G \longrightarrow 1$$

به طوری که π یک همانریختی پیوسته باز و H زیر گروه نرمال بسته در E است. تابع پیوسته $u : G \rightarrow E$ که $\pi u(x) = x$ را یک برش^{۱۱} گویند.

مجموعه تمام توسیع^{۱۲} های H توسط G با برش پیوسته را با $Ext_c(G, H)$ نمایش می دهند. مکین در سال ۱۹۶۳ [۱۶] نشان داده است، مجموعه $Ext_c(G, H)$ با جمع بیر^{۱۳} تشکیل یک گروه آبلی می دهد.

همچنین هو در [۹]، ثابت کرد که مجموعه تمام توسیع های H توسط G با برش پیوسته، $Ext_c(G, H)$ ، تناظر ۱-۱ با کوهومولوژی مرتبه دوم G با مضرب H دارد.

اگر فرض کنیم X و Y گروه های موضعی توپولوژیک باشند. توسیع Y توسط X توسط هو^{۱۴} [۹] تعریف شده است.

ما مجموعه تمام توسیع های Y توسط X با برش موضعی پیوسته^{۱۵} را با $Ext_{cL}(X, Y)$ نمایش می دهیم. ثابت می کنیم $Ext_{cL}(X, Y)$ با جمع تعریف شده، یک گروه آبلی است.

^{۱۱}cross- section

^{۱۲}Extension

^{۱۳}bair-sum

^{۱۴}Hu

^{۱۵}local cross-section

و همچنین کوهمولوژی مرتبه p ام X با مضرب Y را معرفی و با $H_L^p(X, Y)$ نمایش داده و نشان می‌دهیم که تناظر دوسویی بین $Ext_{c_L}(X, Y)$ و $H_L^p(X, Y)$ وجود دارد.

فصل ۱

پیش نیازها

فصل اول شامل چهار بخش است. در این فصل به بیان تعاریف و قضایای مقدماتی می‌پردازیم که در فصل‌های بعدی آنها را برای گروه‌های موضعی توپولوژیک تعریف خواهیم کرد.

۱-۱ فضای توپولوژیک

در این بخش تعاریف اولیه را از منبع [۱۴] ارائه می‌کنیم.

تعریف ۱-۱-۱. فرض کنید X یک مجموعه و τ گردایه‌ای از زیرمجموعه‌های X باشد، یعنی $\tau \subseteq \mathcal{P}(X)$. τ را توپولوژی در X می‌نامیم هرگاه در شرایط زیر صدق کند:

$$1. \quad \emptyset \in \tau \text{ و } X \in \tau;$$

$$2. \quad \text{به ازای هر زیرگردایه از } \tau \text{ مانند } \mathcal{A}, \bigcup \mathcal{A} \in \tau;$$

$$3. \quad \text{همواره اگر } A \text{ و } B \text{ در } \tau \text{ باشند، آن گاه } A \cap B \in \tau.$$

اعضای τ را مجموعه‌های باز می‌نامند و مجموعه X که برای آن توپولوژی τ تعریف شده است، فضای توپولوژیک یا به طور خلاصه فضا نامیده می‌شود.

تعریف ۱-۱-۲. فرض کنید X فضای توپولوژیک باشد.

$$1. \quad \text{زیر مجموعه } A \subseteq X \text{ را بسته گوئیم هرگاه } X \setminus A \text{ باز باشد.}$$

$$2. \quad \text{زیر مجموعه } U \subset X \text{ را یک همسایگی نقطه } x \in X \text{ گوئیم، هرگاه یک مجموعه باز } V \text{ موجود باشد به طوری که } x \in V \subset U.$$

تعریف ۱-۱-۳. فرض کنید (X, τ) فضای توپولوژیک و $A \subseteq X$ باشد، مجموعه

$$\tau|_A := \{U \cap A : U \in \tau\}$$

را توپولوژی زیر فضایی و فضای توپولوژیک $(A, \tau|_A)$ را یک زیر فضای توپولوژیک (X, τ) می‌خوانند.

تعریف ۱-۱-۴. فضای X و Y فضاهای توپولوژیک باشند نگاشت $f : X \rightarrow Y$ را پیوسته گوئیم هرگاه تصویر وارون مجموعه‌های باز Y ، در X باز باشد.

تعریف ۱-۱-۵. فضای X و Y فضاهای توپولوژیک باشند نگاشت یک به یک و پوشای $f : X \rightarrow Y$ را همانریختی^۱ گوئیم هرگاه f و f^{-1} پیوسته باشند.

^۱Homeomorphism

تعریف ۱-۱-۶. یک فضای توپولوژیک را همبند گوییم هرگاه نتوان آن را به صورت اجتماع دو زیر مجموعه ناتهی باز و جدا از هم نوشت.

تعریف ۱-۱-۷. فرض می‌کنیم X یک فضای توپولوژیک باشد. رابطه هم ارزی $\sim$ را چنین تعریف می‌کنیم: $x \sim y$ هرگاه زیر مجموعه همبندی وجود داشته باشد که شامل هر دوی x و y باشد. رده هم ارزی حاصل از آن را مولفه های X می‌نامند، که با $\underline{X}$ نمایش می‌دهیم.

نکته ۱-۱-۸. فرض کنیم فضای X یک مجموعه و $\sim$ یک رابطه هم ارزی روی X باشد. نگاشت $\pi : X \rightarrow \underline{X}$ که $\pi(x) := [x]$ نگاشت تصویر کانونیک گویند.

تعریف ۱-۱-۹. فضای X یک فضای T_0 است. هرگاه به ازای هر دو نقطه متمایز x و y از X یک مجموعه باز مانند U موجود باشد به طوری که شامل یکی از آن‌ها باشد.

تعریف ۱-۱-۱۰. یک فضای توپولوژیک را فضای هاسدورف^۲ گوییم هرگاه به ازای هر دو نقطه متمایز آن، همسایگی های جدا از هم حول آنها وجود داشته باشند.

تعریف ۱-۱-۱۱. فضای X نرمال^۳ است هرگاه به ازای هر x و هر مجموعه بسته F به طوری که $x \notin F$ ، دو مجموعه باز و جدا از هم مانند U و V موجود باشند به طوری که $x \in U$ و $F \subseteq V$.

تعریف ۱-۱-۱۲. زیرمجموعه بسته F از فضای X بسته - منظم^۴ است، هرگاه $F = cl_X int_X F$ یا $(F = \overline{F^\circ})$

به طور مثال $\mathbb{R}$ و $[0, 1]$ فضاهایی بسته - منظم هستند.

قضیه ۱-۱-۱۳. فرض کنید X یک فضا و Y زیرفضایی از آن باشد و $A \subseteq Y \subseteq X$. اگر Y در X باز (بسته) باشد، آن گاه A در فضای X باز (بسته) است اگر و تنها اگر A در فضای Y باز (بسته) باشد.

تعریف ۱-۱-۱۴. فضای X کاملاً منظم^۵ است هرگاه به ازای هر x و هر مجموعه بسته F که $x \notin F$ ، نگاشتی پیوسته مانند $f : X \rightarrow \mathbb{R}$ موجود باشد به طوری که $f(x) = 0$ و به ازای هر $y \in F$ ، $f(y) = 1$ باشد.

تعریف ۱-۱-۱۵. فضای X تیخونوف^۶ است هرگاه هاسدورف و کاملاً منظم باشد.

تعریف ۱-۱-۱۶. فضای X لیندولف^۷ است هرگاه هر پوشش باز آن دارای یک زیر پوشش باز شمارا باشد.

^۱Hausdorff

^۲Normal

^۳Regular - closed

^۴Completely regular

^۵Tychonoff

^۶Lindelof

تعریف ۱-۱-۱۷. فضای X σ -فشرده^۸ است هرگاه اجتماع شمارایی از خانواده ای از زیرمجموعه های فشرده باشد.

تعریف ۱-۱-۱۸. فرض کنید X فضای توپولوژیک و $\sim$ یک رابطه هم ارزی روی X و نگاشت کانونیک $\pi : X \rightarrow \underline{X}$ باشد. یک مجموعه $U \subseteq \underline{X}$ باز گوئیم اگر $\pi^{-1}(U)$ در X باز باشد. مجموعه $\underline{X}$ همراه با این توپولوژی فضای خارج قسمتی X بر $\sim$ نامیده می شود.

۲-۱ گروه های توپولوژیک

نظریه عمومی گروه های توپولوژیک یکی از جدیدترین نظریه های آنالیز است، از مدت ها پیش، گروه های توپولوژیک را می شناختند و نیمه قرن نوزدهم، لی^۹ نظریه گروه های توپولوژیک را با نام ”گروه های پیوسته” عنوان کرده بود، که امروزه آن را گروه لی می نامند. بررسی گروه های توپولوژیک عمومی با کار شیرر^{۱۰} در سال ۱۹۲۶ آغاز شد. در این بخش تعاریف اولیه را از منابع [۸، ۱۹، ۱۴، ۳۲] ارائه می کنیم.

تعریف ۱-۲-۱. یک گروه توپولوژیک، مجموعه ای مانند G است با دو ساختار زیر:

۱. G یک گروه با عنصر همانی e است؛

۲. G یک فضای توپولوژیک است.

به طوریکه این دو ساختار با هم سازگارند. یعنی نگاشت حاصلضرب $M : G \times G \rightarrow G$ به طوریکه $(x, y) \rightarrow xy$ و نگاشت معکوس $\mathcal{V} : G \rightarrow G$ به طوریکه $x \rightarrow x^{-1}$ پیوسته اند.

در تعریف فوق $G \times G$ دارای توپولوژی حاصلضربی است.

مثال ۱-۲-۲. فرض کنید $\mathbb{C}$ مجموعه اعداد مختلط و $S^1 = \{z \in \mathbb{C} : |z| = 1\} \subset \mathbb{C}$ همان دایره واحد باشد. S^1 همراه با عمل ضرب و توپولوژی اقلیدسی یک گروه توپولوژیک است.

تعریف ۱-۲-۳. یک گروه لی، مجموعه ای مانند G است با دو ساختار زیر:

۱. G یک گروه با عنصر همانی e است؛

۲. G یک منیفلد هموار است.

به طوریکه این دو ساختار با هم سازگارند. یعنی نگاشت حاصلضرب $M : G \times G \rightarrow G$ به طوریکه $(x, y) \rightarrow xy$ و نگاشت وارون $\mathcal{V} : G \rightarrow G$ به طوریکه $x \rightarrow x^{-1}$ پیوسته و هموار (مشتق پذیر) هستند.

^۸ σ -compact

^۹Lie

^{۱۰}Schreier

تعریف ۱-۲-۴. یک سیستم کامل از همسایگی های x در G ، گردایه ای مانند A از همسایگی x است به طوری که هر همسایگی x ، شامل یک عضو از A باشد. اگر هر عضو A باز باشند آن گاه سیستم حاصل را یک سیستم اساسی همسایگی های باز x گویند.

قضیه ۱-۲-۵. اگر A یک خانواده از همسایگی های باز حول همانی e در گروه توپولوژیک G باشد. یک سیستم اساسی در گروه توپولوژیک G وجود دارد که دارای خواص زیر است:

۱. برای هر $U, V \in \mathcal{A}$ وجود دارد $W \in \mathcal{A}$ به طوری که $W \subseteq U \cap V$ ؛

۲. برای هر $a \in U \in \mathcal{A}$ وجود دارد $V \in \mathcal{A}$ به طوری که $Va = \{xa; x \in V\} \subseteq U$ ؛

۳. برای هر $U \in \mathcal{A}$ وجود دارد $V \in \mathcal{A}$ به طوری که $V^{-1}V = \{x^{-1}y; x, y \in V\} \subseteq U$ ؛

۴. برای هر $U \in \mathcal{A}$ و $x \in G$ وجود دارد $V \in \mathcal{A}$ به طوری که $x^{-1}Vx = \{x^{-1}yx; y \in V\} \subseteq U$ ؛

قضیه ۱-۲-۶. [۱۹] $\mathcal{A}$ یک خانواده ای از همسایگی های حول همانی e در گروه G که دارای خواص تعریف ۱-۲-۵ است آن گاه $\mathcal{A}$ یک توپولوژی یکتا روی G ایجاد می کند که G یک گروه توپولوژیک خواهد شد.

بنابراین به دو روش یک گروه می تواند تبدیل به یک گروه توپولوژیک شود. ثابت شده است که این دو روش معادل هستند.

مثال ۱-۲-۷. هر گروه با توپولوژی گسسته، همچنین $\mathbb{Z}$ ، $\mathbb{R}$ ، $\mathbb{C}$ و $\mathbb{T}$ گروه های توپولوژیک هستند.

قضیه ۱-۲-۸. اگر G یک گروه توپولوژیک و H یک زیرگروه از G باشد، در اینصورت H با توپولوژی زیرفضایی یک گروه توپولوژیک است.

قضیه ۱-۲-۹. [۱۹] فرض کنید G یک گروه توپولوژیک هاسدورف باشد. برای هر همسایگی باز U حول همانی e ، همسایگی باز V حول e وجود دارد به طوری که $\bar{V} \subset U$.

قضیه ۱-۲-۱۰. فرض کنید G یک گروه توپولوژیک و U یک همسایگی باز از همانی e و F یک زیرمجموعه فشرده از G باشد. در اینصورت، همسایگی باز V از e وجود دارد به طوری که به ازای هر $x \in F$ ، $xVx^{-1} \subset U$.

قضیه ۱-۲-۱۱. [۳۲] فرض کنید G یک گروه توپولوژیک T_0 و H یک زیرگروه فشرده موضعی از G باشد. در اینصورت H بسته است.

قضیه ۱-۲-۱۲. فرض کنید G یک گروه توپولوژیک و H یک زیرگروه آن باشد. در اینصورت، نگاشت طبیعی $\Phi: G \rightarrow G/H$ باز است.

در قضیه ۱-۲-۱۲ اگر G یک گروه فشرده و H یک زیرگروه بسته از G باشد و یا اگر H یک زیرگروه فشرده از G باشد، نگاشت Φ بسته نیز می‌باشد.

قضیه ۱-۲-۱۳. [۳۲] فرض کنید G یک گروه توپولوژیک و H زیرگروهی از آن باشد. در اینصورت H در G باز است اگر و تنها اگر فضای G/H گسسته باشد.

قضیه ۱-۲-۱۴. فرض کنید G یک گروه فشرده (فشرده موضعی) و H یک زیرگروه از G باشد. در اینصورت فضای G/H فشرده (فشرده موضعی) است.

قضیه ۱-۲-۱۵. زیرگروه H از گروه توپولوژیک G باز است اگر و تنها اگر $\text{int}_G H \neq \emptyset$. هر زیرگروه باز هر زیرگروه باز از یک گروه توپولوژیک، بسته است.

تعریف ۱-۲-۱۶. فرض کنید G و G' دو گروه توپولوژیک باشند. آن گاه نگاشت $f: G \rightarrow G'$ را یکریختی توپولوژیک گوئیم، هرگاه f یکریختی گروهی و همانریختی (همیومورفیسم) از فضای توپولوژیک G به فضای توپولوژیک G' باشد.

۳-۱ گروه کوهمولوژی

در تعریف گروه کوهمولوژی روی گروه های توپولوژیک دو دیدگاه همگن و غیر همگن وجود دارد، که هر یک را به اختصار بیان می‌کنیم. مطالب این بخش با توجه به مراجع [۹، ۱۳، ۲۰] ارائه شده است.

تعریف ۱-۳-۱. فرض کنید G و A گروه های توپولوژیک و A آبلی باشد. گوئیم G روی A از چپ عمل می‌کند، هرگاه به ازای هر $g \in G$ و $a \in A$ عنصر ga متعلق به A باشد و همچنین الف) نگاشت $(g, a) \mapsto ga$ در g و a پیوسته باشد.

$$g(a_1, a_2) = ga_1 + ga_2 \quad (\text{ب})$$

$$1a = a \quad (\text{ج})$$

اگر به ازای هر $g \in G$ و $a \in A$ داشته باشیم $ga = a$ آن گاه گوئیم G روی A به طور ساده عمل می‌کند.

همگن: ^{۱۱}

فرض کنید G و A گروه های توپولوژیک باشند و G روی A از چپ عمل کند. برای

$$G^{n+1} = \underbrace{G \times \cdots \times G}_{n+1}, \quad \text{به ازای هر } n \geq 0 \text{ نگاشت پیوسته}$$

^{۱۱}Homogenous

$$F : G^{n+1} \rightarrow A$$

را در نظر می‌گیریم. نگاشت F را n -هم‌زنجیر^{۱۲}، G روی A با بعد n می‌نامیم اگر به ازای هر $g \in G$ و $(x_0, \dots, x_n) \in G^{n+1}$ در شرط زیر صدق کند:

$$F(gx_0, \dots, gx_n) = gF(x_0, \dots, x_n)$$

مجموعه همه هم‌زنجیرهای G روی A با بعد n تشکیل یک گروه آبدی جمع می‌دهد، که آن را با $C^n(G, A)$ نمایش می‌دهیم.

به ازای هر $F \in C^n(G, A)$ ، نگاشت پیوسته $\delta_n F : G^{n+1} \rightarrow A$ را با ضابطه زیر تعریف می‌کنیم:

$$\begin{aligned} \delta_n F(x_0, \dots, x_{n+1}) &= \sum_{i=0}^{n+1} (-1)^i F(x_0, \dots, \hat{x}_i, \dots, x_{n+1}) \\ &= F(x_1, \dots, x_{n+1}) + F(x_0, x_2, \dots, x_{n+1}) + \dots + F(x_0, \dots, x_{i-1}, x_{i+1}, \dots, x_{n+1}) + \dots + F(x_0, \dots, x_n). \end{aligned}$$

به سادگی می‌توان نشان داد که عملگر δ_n خواص زیر را دارد:

الف) $\delta_n F$ یک هم‌زنجیر با بعد $n+1$ است.

$$\delta_n(F_1 + F_2) = \delta_n F_1 + \delta_n F_2 \quad (\text{ب})$$

$$\delta_{n+1}(\delta_n F) = 0 \quad (\text{ج})$$

عملگر δ را عملگر هم‌مرز گوئیم.

فرض کنید F یک n -هم‌زنجیر دلخواه باشد به طوری که $\delta_n F = 0$. در اینصورت F را n -هم‌دور گوئیم. n -هم‌دورها^{۱۳} تشکیل زیر گروهی از $C^n(G, A)$ می‌دهند که آن را با $Z^n(G, A)$ نمایش می‌دهیم.

اگر $n > 0$ ، آن‌گاه n -هم‌زنجیرهایی که به ازای $F' \in C^{n-1}(G, A)$ به صورت $F = \delta_{n-1} F'$ می‌باشد را n -هم‌مرز^{۱۴} می‌نامیم. مجموعه همه n -هم‌مرزها را با $B^n(G, A)$ نشان می‌دهیم، که تشکیل یک زیر گروه از $C^n(G, A)$ می‌دهند. با توجه به این خاصیت که $\delta_{n+1}(\delta_n F) = 0$ ، لذا می‌توان نتیجه گرفت که $B^n(G, A) \subset Z^n(G, A)$ می‌باشد.

گروه خارج قسمتی

$$\frac{Z^n(G, A)}{B^n(G, A)}$$

را n -امین گروه کوهمولوژی^{۱۵}، G روی A گوئیم و آن را با $H^n(G, A)$ نمایش می‌دهیم.

غیر همگن:

^{۱۲}n-Cochain

^{۱۴}Coboundary

^{۱۵}Cohomology

^{۱۳}Cocycle